

За време Стевана Дечанског спомињу се осим неропаха још и „сокалници" и сеоски „мајстори". Не зна се како се тумачио назив сокалника; тек видимо, да ови сокалници и мајстори беху обвезани, да на црквеним земљама у пола толико работају као неропси.

У ред невластеле спадали су и „отроци". И ови су, као и неропси, насељени били на пронијама привилегисаних господара, а и они такође обрађиваху земљу и беху обвезани, да врше оне исте послове и да плаћају порезу. При свем том њихов положај беше друкчији од неропашког. Јер отрок није могао држати земљу по праву својине, а у њиховим приватним пословима судао им је господар земље, док су међутим неропсима редовни судови судили. У кривичним пословима судио је у тадашњој Србији «царски суд» свима држављанима, према усвојеном општем начелу. Најпосле чини се, да закон није у оној мери заштићавао отроке од господарева самовлашћа, као оно неропхе. Нема сумње, да отроци нису имали ни оне користи, што су је имали неропси. Да ли се отроци могу сматрати за праве невољнике (*Leibeigene*), као што то неки мисле, или то беше нека врста за земљу привезаних поданика са неким личним правима, то питање не можемо сада расправљати.

Међу бесправне долазе Власи, Арбанаси и Саси. Као што им имена већ показују, беху то испрва несрпске народности. Власи и Арбанаси, као и неропси, остатци су прастарих становника трачко-илирског полуострва, ако су Норопи као народ ишчезли, то су Македоно-Власи и Арбанаси још и данас познати на балканском полуострву, а на име ови последњи уживају у својој кршној отаџбини неку независност под слабом владавином Турака. Кад се Срби доселише, беху Власи и Арбанаси од варварских чета већ потиснути у планине, и највише се занимаху сточарством. Бар под ова два имена у старим српским повељама разумевају се пастири, који се од места до места селе. Пошто се Срби настанише и умножише, без сумње су ови називи изгубили свој народносни значај и у опште се још употребљавају само за означавање онога дела народа, који се бави сточарством. Таки су пастири са својим стадима целу државу унакрст пролазили, тражећи боље пашњаке, за које су плаћали извесну цену, било у стоци или у новцу. По праву и обвезама беху од прилике у оном положају као и неропси. То се исто може рећи и о Сасима или о оним Немцима, који се, још за време краља Владислава, доселише и у рудницама радише. Позније се јамачно и ови посрбише, и под именом Саса разумеваху се они властеоски поданици, који се бавише у шумама сечењем дрва, а на сву прилику и угљарством.

Већ смо до сада често, ма и летимице, имали прилике, да, у свези са другим предметима, говоримо о државном строју, о правним и законским одношајима и о државним органима. Биће дакле на свом месту, да се овим питањима мало више забавимо.

Познато нам је, да је у српској држави била монархична владавина, и то у многим обзиру ограничена. Утицај, што су га чланови задруге збором и договором на свога старешину, а доцније жупани на главне жупане, имали, позније је тај утицај властеоство присвојило. По томе се не може казати, да је краљевска власт самовољна била. Краљеви су морали своја решења саветима своје властеле прилагодити. Заједнички договор о општим пословима, по себи је тако старински словенски обичај, да се код свију словенских племена, па по томе и код Срба, од најстаријих времена налази. Тој околности ваља највише приписати, што је старински обичај заједничког